

DE DEELTIJD-PABO VERNIEUWD VAN START

Het was de wens van veel docenten van de pabo, van studenten en van het werkveld: de pabo vernieuwen. Meer samenhang tussen de vakgebieden en daarmee samenwerking tussen opleiders, een uitbreiding van het aantal stagedagen en minder toetslast: dat waren grofweg de wensen. De tweejarige deeltijdopleiding is een driejarige geworden en vakken worden gecombineerd in geïntegreerde beroeps-taken. Studenten lopen daardoor een jaar langer stage, het aantal toetsen is flink verminderd en docenten werken samen in het verzorgen van het curriculum. De opleiding is gebaseerd op het HILL-model: High Impact Learning that Lasts (Dochy & Berghmans, 2015). Hoe ziet de opleiding er nou precies uit en wat zijn de eerste ervaringen van studenten en docenten? De kern van de opleiding op een rij en een eerste reactie van studenten.

Het eerste kwartaal is van start gegaan en de aandacht gaat vooral uit naar het fundament: pedagogiek. Studenten leren te kijken naar en contact te maken met de kinderen in de klas, observeren de mentor, voeren gesprekken over pedagogische en didactische keuzes in de klas en verdiepen zich in de uitgangspunten van de school. Theorie over groepsdynamica, het voeren van kindgesprekken, gericht leren observeren: studenten worden gestimuleerd om met een onderzoekende houding in de klas te staan. Daarbij leren ze vanuit verschillende bronnen hun lessen voor te bereiden: niet met een vast direct-instructiemodel, maar vanuit bouwstenen voor effectief lesgeven. Marijke de Boer, student uit het verkorte traject: 'Ik vind het heel fijn dat we het eerste kwartaal ondergedompeld worden in pedagogiek. Ik kan de stof vaak direct toepassen in mijn lesvoorbereiding, bijvoorbeeld de twaalf bouwstenen uit de *Wijze Lessen* voor effectieve

didactiek. Die heb ik direct naast een les gelegd die ik twee dagen later zou geven en daarmee heb ik een instructie meer kunnen verduidelijken. Ik pas het toe en ervaar ook meteen het effect.' Studenten wordt steeds gevraagd de verbinding te leggen tussen de praktijk (in de stage) en theorie op de opleiding. Terwijl in vorige jaren studenten zich meteen verdiepten in de specifieke didactiek van de verschillende schoolvakken, komt die verdieping nu pas vanaf kwartaal 2. De stage in de bovenbouw duurt daarom ook langer: niet meer in januari, maar eind april gaan de studenten van de bovenbouw naar de onderbouw. Op die manier hebben ze meer tijd om zich te ontwikkelen in het lesgeven aan het oudere kind en kunnen ze zich meer verdiepen in de didactiek van de verschillende vakgebieden.

ONDERZOEKEN EN PLANNEN

In kwartaal 2 gaan de studenten aan de slag met het rekenonderwijs en met een cluster van vakken rondom verhalen: drama, levensbeschouwing, taal en lezen. Die vakgebieden werken immers allemaal met verhalen: bestaande verhalen (vanuit bijv. de jeugdliteratuur) of verhalen die verteld worden door kinderen en leraren. Al in het eerste kwartaal brengen de studenten met een checklist en op basis van een interview met de mentor in kaart wat er in de klas gedaan wordt met verhalen: worden er verhalen gelezen, voorgelezen, verteld, besproken, gespeeld, opgeschreven? En hoe wordt dat dan aangepakt in de klas? Waar hebben de kinderen interesse in, waarover lezen ze graag, hoe worden gesprekken gevoerd, gaan die ook over wat ze lezen en vertellen en hoe verbind je daar een dramales aan of een les waarin kinderen zelf schrijven? Studenten maken (liefst met de mentor) een plan om met verhalen te werken in de stageklas en oefenen vervolgens (in kwartaal 2 en 3) in het voeren van gesprekken en het uitvoeren van activiteiten rondom verhalen. Eind januari delen ze al hun ervaringen met medestudenten aan een inspiratietafel en de mooiste

en meest inspirerende voorbeelden worden hopelijk vervolgens door medestudenten in andere stageklassen ook uitgevoerd. Zo wordt ook gebruik gemaakt van elkaars goede ideeën en lesuitwerkingen.

BEROEPSPRODUCTEN ALS TOETS

De kern van de opleiding wordt gevormd door beroepstaken. Met een beroepstaak wordt een gewenste of realistische afspiegeling van een onderwijssituatie in de praktijk bedoeld. Daarin komen vaak verschillende vakgebieden samen en studenten staan vaak voor de complexe taak om te werken aan doelen uit verschillende vakgebieden. Denk aan thematisch werken bij de zaakvakken of (kring)gesprekken voeren in het kader van persoonlijke ontwikkeling en levensbeschouwing. De student werkt bij iedere beroepstaak aan een overkoepelend doel, een leeruitkomst genoemd, bijvoorbeeld (kort samengevat) verwondering en denken ontwikkelen bij de zaakvakken. Daarin komen onderdelen van de kennisbasis van taal en van de verschillende wereldoriëntatievakken samen.

Het programma tijdens de bovenbouwstage omhelst vijf beroepstaken en daarmee ook vijf leeruitkomsten: in het kader is een overzicht van deze leeruitkomsten opgenomen. Het mooiste is het natuurlijk als studenten de literatuur die zij selecteren en lezen in het kader van de

beroepstaken, leren verbinden aan de praktijk, zoals ook Marijke dat zegt te doen. En dat studenten in hun stage gedurende een kwartaal de focus leggen op de leergebieden die aangesloten zijn bij die beroepstaken.

Een beroepstaak wordt afgerond met een beroepsproduct: niet een meerkeuzetoets of een (schools) werkstuk, maar een liefst zo herkenbaar mogelijk product dat ook in het werkveld een plek heeft. Een overdrachtdossier bijvoorbeeld: daarin wordt een beeld geschetst van de school, van de didactische en pedagogische aanpak in de klas (bij een aantal vakgebieden), en van een aantal kinderen in die stageklas: met zo'n dossier kun je een ander, bijvoorbeeld een langdurig invaller, informeren over je klas. In de bijlage van het dossier nemen studenten ter illustratie voorbeelden op van gegeven lessen, verslagjes van kindgesprekken, etc. Niet alle studenten krijgen even snel een beeld bij zo'n opdracht en product. Dat vraagt om goede begeleiding en (meer dan we gewend zijn) afstemming tussen de docenten op de pabo.

Rekenen staat op vrijwel alle scholen dagelijks op het rooster. Hoe zorg je voor betekenisvol en rijk rekenonderwijs? En hoe instrueer je kinderen vanuit verschillende niveaus van het handelingsmodel? Welke kinderen hebben het (nog) nodig met echt materiaal te werken, welke kinderen begrijpen de

stof al dan niet met een abstract model? Hoe leg je de verbinding met de echte wereld? Betekenisvol onderwijs is voor alle vakken van belang. Wat houdt dat begrip eigenlijk in, hoe zorg je ervoor dat kinderen intrinsiek gemotiveerd worden om zich te verdiepen in (nieuwe) leerstof? Die vragen worden natuurlijk ook gesteld bij de andere vakgebieden.

INSPIRATIE OP DE THEMAZATERDAGEN

Het antwoord op bovenstaande vragen is niet altijd eenvoudig, denk maar aan de worsteling die veel scholen ervaren met een vak als begrijpend lezen. Lezen (met begrip en plezier) krijgt aandacht in het derde kwartaal. Op de pabo werd lezen al in de spotlights gezet op de eerste themazaterdag, die net voor de start van de kinderboekenweek werd gehouden: een onderdompeling in jeugdliteratuur, een lezing van Simon van der Geest, die zelf als rasverteller het goede voorbeeld gaf voor hoe je op school persoonlijke ervaringen en anekdotes op pakkende wijze aan de man kunt brengen, een workshop waarin zelf kon worden geoefend met voorlezen en vertellen en werken met informatieve boeken en poëzie; een vol programma dat hopelijk het enthousiasme van veel studenten om (weer) te gaan lezen heeft aangewakkerd. Want dat is de basis voor goed en met plezier lezen, ook in de basisschool.

Bij Marijke sloeg het in ieder geval aan: 'De themazaterdag vond ik fantastisch, echt heel leuk! Het heeft mij weer helemaal wakker gemaakt en een focus op boeken en (voor)lezen gegeven. In de Deeltijd Verkort worden in deze eerste periode veel vakken even aangestipt, los van pedagogiek duik je nog niet echt in de materie, dat moet je zelf doen. Dan is het heel fijn om je wel even ergens langer dan een uurtje in vast te bijten. Ik vind dat persoonlijk een hele fijne toevoeging aan de opleiding. Ik ben benieuwd naar de andere zaterdagen.' Die zullen in het teken staan van cultureel erfgoed, vieringen, museale collecties, media en techniek en buiten-onderwijs. Anders dan in de vorige opleiding,

is er die zaterdagen geen standaard lesprogramma, maar maken studenten kennis met buitenschoolse instanties die van belang kunnen zijn voor het onderwijs en ervaren ze zelf andere vormen van leren, vaak buiten de klas.

NIUWSGIERIGHEID EN VERWONDERING

We willen graag dat kinderen zich (leren) verwonderen over de wereld om hen heen, leren zich onderzoekend op te stellen, zich iets af te vragen, leren redeneren. Werken met echte materialen, proefjes doen, de wereld in de klas halen of juist de klas uit en de omgeving van de school verkennen: studenten leren met hoofd, hart en handen hun lessen vorm te geven. Al in kwartaal 1 worden ze ertoe aangezet om met een nieuwsgierige blik in de stageklas rond te kijken: hoe wordt daar de verwondering over de hun omringende wereld aangewakkerd? In kwartaal 3 staat de beroepstaak Wondere wereld op het programma. Hoe wordt die nieuwsgierigheid en het denken van kinderen gevoed? Lezen (met begrip) wordt verbonden aan de zaakvakken: geschiedenis, aardrijkskunde, natuur en techniek. We zetten studenten ertoe aan daarbij rijke teksten te gebruiken, met als doel meer te weten te komen over al die interessante materie. Aan het eind van de bovenbouwstage (net voor de meivakantie) presenteren de studenten elkaar op de pabo hun eigen leservaringen en (met theorie onderbouwde) opvattingen over deze vraagstukken.

ONTWERPEN DELEN

De creatieve vakken krijgen in kwartaal 3 ook ruimte: beeldende vorming en muziek zijn geclusterd vanuit de gedachte dat in beide gebieden het ontwikkelen van creativiteit en persoonlijke ontwikkeling, de liefde voor het schone (esthetiek) en voor de kunsten aandacht krijgen. Hoe ziet het huidige muziekonderwijs op de stageschool eruit en welke uitingen van creativiteit worden zichtbaar in bijvoorbeeld kindertekeningen? Studenten kunnen op basis van de eerder genoemde bouwstenen voor effectief lesgeven in het eerste semester oefenen

Beroepstaken en leeruitkomsten

Kwartaal 1 Kind en omgeving Pedagogiek en introductie van taal en Engels, rekenen, wereldoriëntatie en de creatieve vakken Leeruitkomst De student onderbouwt de pedagogische en didactische keuzes die hij maakt in de afstemming met kind en groep bij het begeleiden van onderwijsactiviteiten	Kwartaal 2 Kracht van verhalen Taal (jeugdliteratuur, mondelinge taal, tekstschrift), drama, godsdienst/ levensbeschouwing Leeruitkomst De student stimuleert met bestaande verhalende teksten de persoonlijke, levensbeschouwelijke ontwikkeling van kinderen in de bovenbouw	Kwartaal 3 Creatief met beeld en muziek Beeldende vorming, muziek en pedagogiek Leeruitkomst De student ontwerpt en verantwoordt lessen beeldende vorming en muziek die pedagogisch en didactisch onderbouwd zijn, waarbij het accent ligt op de ontwikkeling van creativiteit in een sociaal veilig klimaat
Betekenisvol rekenen Rekenen en pedagogiek Leeruitkomst Je stimuleert het wiskundig denken van kinderen in de bovenbouw door betekenisvolle situaties te creëren binnen het domein verhoudingen.	Wondere wereld Geschiedenis, aardrijkskunde, natuur, techniek, taal (begrijpend lezen, dierigenspreken, woordenschat) Leeruitkomst De student onderbouwt met behulp van praktijkvoorbeelden en (vakdidactische) bronnen hoe hij vanuit verwondering en nieuwsgierigheid je leerlingen stimuleert de (omringende) werkelijkheid bewust waar te nemen, te bevragen en te verkenen vanuit verschillende perspectieven	

met het geven van creatieve lessen (en daarbij leren van de lessen zoals die in de stageschool worden gegeven) voor ze in het tweede semester ook op de pabo leren hoe creativiteit bij kinderen gestimuleerd kan worden. Dat mondt uit in een 'ideale' lessenserie voor beeldende vorming en muziek met een bijbehorende handleiding. Die kunnen dan vervolgens door de studenten zelf en door medestudenten gebruikt worden in volgende stages, of wellicht door mentoren van de stagescholen. In kwartaal 1 krijgen studenten een introductie op deze vakken. Lianne: 'Het is leuk om alvast een voorproefje te krijgen van de vakken die je nog te wachten staan, maar soms wat verwarrend om daar dan al huiswerk van te krijgen waar je pas in kwartaal 3 in de opleiding wat mee gaat doen. Wel merk ik dat je je dan tijdens stage al meer bewust bent van de manier waarop vakken vormgegeven worden. Op mijn school wordt er bijvoorbeeld geen muziek gegeven, dit is dan extra opvallend na de introductie van muziek.'

WENNEN AAN COMPLEXERE TAKEN

Parate kennis en eigen vaardigheid wordt ook in de vernieuwde opleiding van belang geacht. Met name in het eerste jaar wordt van de grote vakgebieden (taal, rekenen, wereldoriëntatie, kunst en pedagogiek) een kennis- of vaardigheidentoets afgenomen. Maar de kracht van de beroepsopleiding zit in het (kritisch) leren toepassen van theorie in de praktijk. De beroepstaken vormen daarom de kern van de vernieuwde deeltijd: daarin leren de studenten om hun handelen in de stagepraktijk te onderbouwen met theorie en krijgen ze theorie aangereikt om dat te doen. Dat is wel even wennen: in plaats van precies voor te schrijven wat ze moeten lezen, wordt nu verwacht van studenten zich te oriënteren op (aangereikte) literatuur en daaruit ook zelf keuzes te maken. Dat zijn niet alle studenten gewend. Voor sommigen is het al even geleden dat ze hebben gestudeerd en in hun vorige opleiding is dat ook niet altijd gevraagd.

Bovendien zijn de beroepsproducten complexer dan de werkstukken in de oude opleiding: er wordt bijvoorbeeld niet gevraagd om een (liefst perfect) uitgevoerde les uit een vakgebied met een onderbouwing daarvoor of reflectie daarop, maar om een verantwoording in de vorm van bijv. een handleiding met lesontwerpen die gebaseerd zijn op theorie en afgeleid van ervaringen in de praktijk. Die praktijk wordt op de pabo zelf niet nogmaals beoordeeld: dat gebeurt al in de stage. Op de pabo wordt de onderbouwing vanuit theorie beoordeeld. Het is daarom van belang voor mentoren om

gesprekken te voeren met studenten over hun handelen: welke keuzes maken ze en waarom die? Wat hebben ze daarover gelezen en geleerd? Die werkwijze bevalt Lianne Molenbroek uit Deeltijd verkort goed: 'Ik vind het erg prettig om meteen met stage te zijn begonnen: zo krijg ik een goed beeld van de theorie en herken ik veel van de modellen en methoden die we dan net hebben behandeld. Ik vind dat alle opleidingen dit zouden moeten doen: je krijgt zo een goede kijk op de praktijk en het is fijn om ervaringen te kunnen uitwisselen. Ik vind het werken vanuit pedagogiek dan ook erg passend.' Mentoren kunnen de studenten ook vragen om observatieformulieren of kijkwijzers: die worden bij veel vakgebieden aangereikt aan de studenten, zodat er wat meer vakspecifiek kan worden gekeken naar het handelen van de student.

BEGELEIDEN EN BEOORDELEN

De begeleiding in de stage gebeurt in eerste instantie op basis van de bekwaamheidseisen. In de vernieuwde deeltijd wordt in principe gewerkt met dezelfde, recent ontwikkelde, beoordelingsformulieren voor de stage als in de bachelor-voltijdopleiding. Dat betekent dat een eerstejaarsstudent zich pedagogisch, vakdidactisch en vakinhoudelijk bekwaamt op niveau I en dus als belangrijkste doel activerend onderwijs nastreeft. In deeltijd verkort wordt verwacht dat een student zich sneller ontwikkelt en wordt hij beoordeeld op niveau

II aan het eind van de bovenbouwstage. Hij laat dan zien betekenisvol en ontwikkelingsgericht onderwijs meer in samenhang te ontwikkelen en uit te voeren. Uiteindelijk tonen alle studenten aan in staat te zijn een betekenisvolle, rijke rekenles te geven, een goed gesprek te kunnen voeren met kinderen en een iets complexere les te kunnen uitvoeren en evalueren vanuit een leergebied uit het derde kwartaal; de creatieve vakken of (werken met teksten in het kader van) wereldoriëntatie.

KEUZEPROGRAMMA

Niet alle studenten zijn hetzelfde. Deeltijders komen binnen met heel verschillende onderwijs-, werk- en levenservaringen en hun kennis is heel uiteenlopend. De meer open opdrachten nodigen (als het goed is) uit tot werken vanuit een ontwikkelbehoefte (wat vraagt het beroep, wat heb ik daarin zelf te leren, wat vraagt deze stageklas en wat vind ik interessant). In het keuzeprogramma kan worden gekozen voor extra ondersteuning in bepaalde gebieden: rekenen en taal (eigen vaardigheden) bijvoorbeeld, of werken aan een leesbaar handschrift of vakinhoudelijk leren over natuur of geschiedenis. Ook studievaardigheden of het schrijven van een beroepsproduct kan daar aandacht krijgen. 'Het keuzeprogramma vind ik fijn omdat ik voor bijvoorbeeld rekenen en taal wel echt wat extra ondersteuning nodig heb,' geeft Jantine Cnossen uit Deeltijd regulier aan over dat aanbod. 'Dat heb ik vroeger ooit gehad op school en als ik ermee bezig ben, of het wordt weer even uitgelegd aan mij, dan komt het wel weer bij me naar boven. En vervolgens ga ik er thuis zelf mee bezig. Het is dus een fijn opstapje om thuis weer mee verder te gaan.'

BEWUSTWORDING EN REFLECTIE

In de lijn Persoonlijke en Professionele Ontwikkeling (PPO) worden de persoonlijke verhalen en ervaringen van studenten verbonden aan opvattingen over onderwijs, over normen en waarden en hoe die al dan niet zichtbaar worden in eigen handelen. Voeding komt ook vanuit ZEE: docenten van Zingeving, Ethiek en Esthetiek reiken thema's aan die studenten handvatten bieden om na te denken over zaken als mensbeeld, cultuur en kunst: hoe wordt over die onderwerpen gedacht, hoe bewust is de aankomende leraar zich van zijn eigen denkbeelden, hoe beïnvloeden die het denken over kinderen, het handelen in de klas? In PPO werkt de student aan een brede professionele basis, dat wil zeggen, aan reflectie op zichzelf, op zijn eigen denken, voelen, willen en doen. Het mooiste is het als ook in de stagescholen die reflectie wordt gestimuleerd.

MEER LEZEN OVER DE VERNIEUWDE DEELTIJD?

Kijk dan in de **Studiegids**. De studiegids is ook op de mentorensite geplaatst, op de website van Hogeschool KPZ (www.kpz.nl).

MEER WETEN OVER HET MODEL WAAROP DE OPLEIDING IS GEBASEERD?

Dochy, F. & Berghmans, I. (2015). *Bouwstenen voor High Impact Learning that Lasts*. Amsterdam: uitgeverij Boom Lemma.

OVER DE AUTEUR

Véronique Damoiseaux is hogeschooldocent taal en lid van het faseteam deeltijd van Hogeschool KPZ